

Oñati letrarik letra

DONEPETRI Oñatin? Harrigarri samarra badirudi ere, bada gure herrian antzeko lekuizena. Jakina da Iparraldean eta Nafarroan ditugula tankera horretako toponimoak: **Donapaleu, Donostiri, Donibane, Donamartiri, Doneztebe, Donamaria**, etab. Gipuzkoan **Donostia** da ezagunena, duda barik.

Probintzia honetako Mendebaldean eta Bizkai-Arabetan, ordea, gutxitan topatzen da era honetako izenik.

Latinezko *dominetik* omen dator forma hau, hots, *jaun* esanahia dauka eta santuen izenei ezartzen zitzairen aurretik: adibidez, San Juan-en kasuan *Domine Joannes/Domne ioanne/Doneioane/Donibane* edo antzeko bilakaeraren bitartez egungo **Donibane Lohizune** edo **Donibane Garazi** herri-izenak gauzatu dira. Oñatiko Donepetri, beraz, aintzinako San Pedro bat izango genuke.

Egia esateko, toponimoek aldaketa nabarmenak edukitzen dituzte sarritan, eta esku artean duguna adibide bikaina da hori erakusteko: parrokiako liburu batean **Donepetri** agiri baldin bada 1740 aldera, Koldo Eleizalde **Dunapetri** moduan jaso zuen 1920 inguruan, Luis Mª Mujikak **Donapetri** eta **Doñapetri** irakurri zuen 1839 eta 1951ko dokumentuetan eta Amaia Erostarbek aurten bertan **Gonapetri** entzun du uribarritarrek esanda. Dena den, Otadui baserriko Euxebi Igartuak adierazitakoaren arabera, eurek **Donapetri** ere erabiltzen omen dute oraindik eta paraje hori non dagoen ere argitu digu: Uribarri auzoan, Belar azpian, Okabixotik hurbil; orain pinuz beteta egon arren, zelaia izan ei zen lehen; ermita aztarnarik ez omen da gelditu, baina kontuan hartzeko lekuizena izan daitekela iruditzen zait.

ETXE-AUNDI jatetxe gisa ezagutzen dugu azken urteotan. Aurretik baserria izan genuen mendeetan zehar. Erdi Aroan jaso zuten Lazarraga familiakoek eta hauxe izan zuten euren jatorrizko sortetxea.

Kaleko jauregia, plazakoa, erosi zute-nean, San Pedroko etxe hau garrantzia galduz joan zen eta azkenerako maizterrei alokatutako baserri bihurtu. Etxearen tankerak ere aldakuntza sakonak izango zituen seguruenik, eta guk ezagutu dugun baserriak XVII-XVIII. mende aldera hartuko zuen egitura hori. Auzoa bera **Lazarraga** deitu zen denbora askoan, nahiz eta gerora **San Pedro** (ermitagatik) edo **Torrauzo** (zubi ondoko Garibai torreatatik) nagusitu diren.

Etxe-aundiko Lazarragatarrek zeresan asko eman zuten Oñatin, Araban eta beste zenbait lekutan historian zehar. Baiña gaurkoan oinetxe honekin zerikusia duten bi kanta soilik gogoratuko ditugu. Bata oso zaharra da, XIV-XV. mendekoa, eta Oñati eta Leintzen artean izandako burruken lekukotzat geratu zaigu. Urruxola-garaiko mendatean 1400. urte inguruan gertatu zen gudu batean oñatiarren buruzagiak **Pedro Garibai** eta **Joan Ibañez Elazarraga** lehen-gusuak izan ziren (bata Torrekoa eta bestea Etxe-aundikoa, seguraski); leiztarrek, aldiz, Galartzako jaunaren semea zeukaten aintzindari moduan. Nahiz eta gatazkan jasan zituen zaurien ondorioz Garibai gaztea hil, orduko kronikek diotenez, garaipen borobila lortu zuten oñatiarrek. Euskarazko kanta bat ere ondu zuten burruka gogor haren oroitzapenetan:

*Gaitza zenduan leiztarrok Urruxolako lekaioa,
Sendo zenduan odolori biurtu jatzu gatzatua.*

Hau da, Urruxola gaineko lekaixo edo gerra-irrintzia zorigaiztokoa suertatu zitzaizela leiztarrei, hauetariko askok heriotza aurkitu zutelako egun hartako guduan.

Bigarren kanta, berriz, bost mende t'erdi beranduago asmatu zuen Lazarragatarren ondorengoen azkenengo erreteroa: **Ixak Etxezarretak**, alegia. Etxandin orain dela hamabost bat urtera arte bizi izan zen nekazari umoretsu hark Oñatiko berbenetan hainbat denboran modan izan genuen abesti famatu bat utzi zigun. Hau ere, kasualidadez, Urruxolari buruzko aipamen batez hasten da:

*Araotz eta Urrusulan ibilli gaittuk ondo,
baiña betik dispuesto San Pedrorra fateko...*

JERARDO ELORTZA

ETXE-AUNDI